

جدل موافقان و مخالفان طرح انتقال آب

سر نوشت دریاچه ارومیه در انتظار خزر؟

بابک مهدیزاده |

عکس: نسیم انتظامی شهرود

۱۰۰ نماینده مجلس نهم طرحی را امضا کردند که به موجب آن آب دریای خزر به مشهد انتقال یابد با این توجیه که ۱۰ الی ۱۲ میلیون نفر از ساکنان خراسان شمالی و رضوی، گلستان و سمنان از آب شیرین بهره مند شوند. این نمایندگان درصدا رابه بحران کم آبی در بعضی از مناطق کشورند و معتقدند این طرح هزینه چندانی برای ایران کشور در پی ندارد و با کمترین میزان خسارت زیست محیطی روبه روست. طرحی که این نمایندگان تصویب کرده اند و باید در کمیسیون های مجلس و صحن علنی به تصویب برسد موافقان و مخالفان زیادی دارد. نه تنها در بین مدیران دولتی و نمایندگان مجلس که در بین متخصصان محیط زیست نیز مباحث و چالش های زیادی را برانگیخته است. اما طرح بزرگتری هم به موازات آن در حال اجراست که می خواهد آب های نه فقط دریای خزر که آب های دریای عمان و خلیج فارس را نیز شیرین کند و با احداث لوله به فلات مرکزی ایران برسد. طرحی که معاون وزیر نیروی دولت قبلی در اواخر عمر دولت دهم خیر از کلنگ زنی فاز اول آن در ساری داده بود و قرار بود تا این که خاتم الانبیا پیمانکار آن باشد. پروژه ای که با حضور محمود احمدی نژاد افتتاح شد. این پروژه در گام اول در دست اجرا قرار گرفت و خط لوله های انتقال آب از استان گیلان به استان مازندران در حال نصب شدن بود تا این که دولت یازدهم بر سر کار آمد. آن طرح قرار بود از مازندران به سمنان برسد و سپس به قم، کاشان و اصفهان و خط لوله دیگری برای سبزوار و بیرجند و خراسان جنوبی و یزد، بخش دیگر گل گهر بود، همه هم در عرض تنها ۴سال.

این طرح به صورت جدی در اواخر سال ۸۸ طرح شده بود و آذرماه پارسل اولین فاز مطالعاتی اش هم به اتمام رسید اما مدتی این دو طرح بزرگ نیستند که مایه نگرانی بعضی از کارشناسان محیط زیست را فراهم کرده اند که انتقال آب از دریای خزر به دریاچه ارومیه هم تبدیل به یکی دیگر از نگرانی ها شده است. این بار حجت الاسلام محمدباقر تاجمین می گوید: «محیط زیست بلکه هدفشان نجات دریاچه خشک شده ارومیه است. طرح هایی که ظاهر با مخالفت سازمان محیط زیست و موافقت وزارت نیرو در حال پیگیری است. آن هم در دولتی که رئیس جمهورش می گوید: «محیط زیست کشور اولویت اول دولت است»

روای اتصال شمال به جنوب ایران فقط در دوران معاصر وجود نداشت که طبق نوشته های هردوت در زمان هخامنشیان نیز به دنبال کشف سرمنشأ رود سند رفتند و سپس مسیری احداث شد که از دریای هند به خلیج فارس می رسید و از سر چشمه رودخانه جیحون به سمت دریای مازندران می رفت. اتصال در حوزه آبی در دوران جدید و در کشورهای دیگر هم مسبق و سابقه است. بزرگترین نمونه اش کانال سوئز است اما این رویا در ایران چه تبعاتی خواهد داشت و اصلا به مرحله اجرا درمی آید؟

مخالفت قاطعانه سازمان محیط زیست و مقامات استان های شمالی

معصومه ابتکار، مخالف است. بالاترین مقام مسئول حفاظت از محیط زیست ایران قاطعانه با طرح انتقال آب خزر به فلات مرکزی مخالفت کرده است. خانم ابتکار معتقد است به جای طرح انتقال باید الگوی مصرف آب را اصلاح کرد و در بحث فاضلابها موفق بود. خانم رئیس صراحتا از عدم موافقت این طرح در سازمان خیر داده است. اینها را خانم ابتکار هفته گذشته در حاشیه بازدید از سد لار گفته و خیرگزاری ایرنا هم گزارشش را مخابره کرده است. ابتکار معتقد است به جای ارایه چنین طرح هایی باید الگوی مصرف را اصلاح کرد. چه در زمینه شرب که تهران دو برابر بیشتر از الگوی مصرف اسراف می کند و چه در بخش کشاورزی که بخش عمده ای از منابع آبی کشور را هدر می دهد. رئیس سازمان محیط زیست ظاهرا در این داستان تنها نیست بلکه امام جمعه مازندران از مخالفان جدی این طرح است و از همان روزهای ابتدایی جدی شدن این طرح در دولت قبلی نسبت به انتقال آب دریای خزر به کویر هشدار داده بود. اواخر اردیبهشت ۱۳۹۱ بود که حجت الاسلام سیدمحمدتبی رسوایی جویباری بنابه مخابره خیرگزاری فارس در جمع فعالان اقتصادی شهرستان میناردرد مازندران گفته بود: «طرح انتقال آب دریای خزر به مناطق مرکزی کشور به گفته کارشناسان دارای عواقب زیست محیطی برای منطقه مازندران است و دولت باید به این مسأله توجه کند. عدم برنامه ریزی مناسب دولت موجب شده تا آب دریای خزر به کویر منتقل شود که در آینده مشکلات و عواقب آن به مازندران و شمال ایران بازمی گردد. ما مخالف پیشرفت کشور و مخالف مردم و استان سمنان نیستیم اما موافق پیشرفت و عقبگرد استان خود نیستیم.» این طرح همچنین مخالف اکثریت مقامات استان ۳ استان شمالی است نیز دربی داشته است. از جبار کوچکی نژاد، نماینده رشت گرفته تا عبدالحسین ناصری، نماینده گرگان که در مصاحبه هایشان از عواقب زیست محیطی این طرح برای استان هایشان گفتند. خلاصه آن که این طرح مخالفان و موافقان زیادی دارد، حتی در بین کارشناسان محیط زیست. از این رو با دو کارشناس موافق و مخالف این طرح گفتگو کردیم.

دکتر آخانی، مخالف طرح به لحاظ زیست محیطی صدرصدی باطل است

دکتر حسین آخانی، عضو هیأت علمی دانشکده علوم دانشگاه تهران و از متخصصان حوزه آب و تغییر اقلیم مخالف شدید و صددرصدی طرح انتقال آب از هر حوزه ای به حوزه دیگر است. او در گفتگو با «شهرود» می گوید: «انتقال آب از یک حوزه به حوزه دیگر امروزه حتی اگر با مشکلات فنی مواجه نباشد باز هم از نظر متخصصان صددرصدی باطل است.» وی دو دلیل عمده را برای باطل بودن این طرح عنوان می کند: «وقتی حجم زیادی از آب از یک اکوسیستم خارج شود برای آن اکوسیستم مخاطرات اکولوژیکی ایجاد می شود. دریای خزر اکنون به اندازه کافی دارای

مشکلات حاد است و اگر فشار بیشتری به آن وارد شود آینده ای بدتر از دریاچه ارومیه در انتظارش خواهد بود. معضل نمک های به جا مانده از شیرین کردن آب معضل بزرگی است که می تواند تیر خلاص را به دریای پر مشکل خزر شلیک کند. دلیل دیگر مخالفتم این است که دریای خزر حتی پایین تر از سطح دریای آزاد است و انتقال این آب در مسیر مشکل است. آب دریای خزر به هر نقطه ایران که انتقال داده شود مستلزم تخریب بسیار وسیع در مسیر و صرف بسیار زیاد انرژی است که هر دی اینها با توجه به شرایط خاص محیط زیستی شدنی نیست و فکر نکنم هیچ گونه ارزیابی زیست محیطی هم از عمل را تایید کند چون انرژی زیادی برای میماژ آب لازم است همچنین محیط زیست مسیر انتقال اعم از جنگل، درخت و کوه تخریب می شود که اصلا جبران پذیر نیست.»

وی می افزاید: «زدیک به نیم قرن است که دولت مردان می خواهند از دریای خزر و خلیج فارس آب به کویر منتقل کنند و همواره هم متخصصان گفته اند که چه به لحاظ علمی و چه به لحاظ اقتصادی این امر مطلوب به فایده نیست

یکسری جریانات موجود هستند که از زمان توقف سدسازی ها الان به دنبال انتقال آب هستند. به عبارتی این داستان بیشتر به خاطر منافع شرکت ها و جریاناتی است که در پروژه های اینجینیذنی ذینفع هستند و گرنه انتقال آب شور دریای خزر و شیرین کردن آن، آن قدر پرهزینه است که دریای نیست انجام و پول بی التامال صرف چنین پروژه های غیر علمی با مخاطرات زیاد زیست محیطی شود.»

حسین آخانی در پاسخ به این سوال که چرا وزارت نیرو از این طرح حمایت می کند، می گوید: «همی دائم شخص آقای وزیر از این طرح حمایت می کند یا خیر اما ایشان دوپهلو حرف می زنند. وزیر تابع نظر کارشناسان مجموعه اش است و گرنه شخص آقای چیت چیان بسیار شریف و منطقی هستند اما بعضی اوقات ایشان متأسفانه مطالبی را ابیان می کنند که با دنیای جدید و مسأله محیط زیست همخوانی ندارد و برای ما هم تعجب آور است. امیدوارم ایشان شهامت را نداشته باشند که جلوی مدیران تحت امر خود بایستند و با خواست های محیط زیستی کشور هماهنگ باشند؟»

فاطمی، موافق طرح: انتقال آخرین راه حل است

دکتر سیدرضا فاطمی، کارشناس منابع آب و آبریزان از آن دسته فعالان محیط زیست است که کمتر کسی شک در دانش و صداقت و دلسوزی اش در امور محیط زیست دارد اما او جزو معدود فعالان محیط زیست است که موافق طرح انتقال آب است. وی در گفتگو با «شهرود» می گوید: «در کل موافق طرح انتقال آب از هر حوزه ای به حوزه دیگر هستیم، البته به عنوان آخرین راه حل. وقتی منبعی برای تأمین آب بشریت نداریم، وقتی رودخانه ای در کشور باقی نمانده، وقتی هیچ کمربند مرزی باقی نمانده، وقتی آب باز چرخه نمی شود، وقتی الگوی مصرف اصلاح نمی شود دیگر چاره ای نمی ماند که آب دریاها پیمان را شیرین کنیم.»

وی در پاسخ به انتقادات همکاران محیط زیستی خود می گوید: «در باره مشکل تخریب محیط زیست در مسیر لوله کشی باید بگویم که لوله کشی باید از کنار جاده ها کشیده شود که تبعات محیط زیستی ندارد. حتی اگر قرار باشد یک کربودر جدید برای انتقال لوله آب احداث شود باید و حتما بر اساس معیارهای زیست محیطی باشد. درباره مسأله خطر نمک هم باید بگویم که آب باید در کنار دریا شیرین شود نه این که شور را ببرند و در محل انتقال خالی

کنند. این که می گویند دریای خزر صدمه می بیند باید بگویم که دریای خزر همین الانش با پساب های فاضلاب و کارخانجات از بین رفته است اما مطمئن باشید که با این طرح از بین نمی رود. چون نمک برجا مانده اختلاطش با آب کم است و به عمق آب می رود. در ثانی محل انتخاب آب شیرین کن هانیز باید با دقت و حساسیت زیادی انجام شود. یعنی باید در جایی که کمترین حساسیت را دارد دستگاهها را مستقر کرد. در عین حال سطح آب دریای خزر در حال بالا آمدن است. با ذوب شدن برف ها و گرم شدن زمین هم آب دریای خزر بالاتر می آید. حال این بالا آمدن آب باید کنترل شود. آیا بهتر است میلمیلاردها تومان هزینه کنیم و جلوی پیشروی آب دریای خزر را با دیوار کشی بگیریم یا آب اضافی را برای ۵۰ سال آینده شیرین کنیم. کاری که شاید فقط ۵۰ سالنیتمر از سطح دریای خزر را پایین ببرد»

فاطمی درباره به صرفه نبودن این طرح می گوید: به هیچ وجه این طور نیست بلکه هزینه این طرح به مراتب کمتر از زن سد و پروژه های دیگر است.

وی در سرباره راههای دیگر کنترل کم آبی در کشور ادعای می دارد: «من قبول دارم که برای تأمین آب باید ابتدا در مصرف آب صرفه جویی کرد، باید آب شیرین حتما از آب های دیگر جدا شود، باید سهمیه آب کارخانجات قطع شود و باید باز چرخه آب انجام شود. باید با پی فرهنگی در مصرف آب مبارزه شود. الان آب شرب در ایران بسیار ارزان توزیع می شود. در واقع داریم آب را مچانی به مردم می دهیم. اگر بخواهید یک لیتر آب از یک مغازه بخرید باید ۸۰۰ تومان بپردازید اما آب کارخانجات قطع شود و باید باز چرخه آب انجام شود. فقط ۱۰ درصد در مصرف آب صرفه جویی کنیم مشکل کم آبی کشور حل خواهد شد اما این کارها شده است. اگر این کارها نشود و یک درای خزر را هم شیرین کنیم باز هم برای ۲۰ میلیون جمعیت ایران کم می آید. خلاصه بگویم که ما مشکل مدیریت مصرف آب داریم و گرنه با همین منابع آبی موجود می توانیم ۱۵۰ میلیون انسان را تغذیه کنیم نه این که خشکسالی برآیمان تهدید شود و به دنبال شیرین کردن آب دریاها پیمان باشیم»

وی درباره مخالفت شدید اکثریت فعالان محیط زیست خاطر نشان می کند: «الان جوی در کشور ایجاد شده که اکثر آبدون مطالعه با انتقال آب مخالف می کنند اما اگر آب دریای خزر را با مطالعه دقیق و رعایت تمام جوانب محیط زیستی به مناطق خشک و کویری انتقال دهیم بحران کم آبی را تا حدودی حل خواهیم کرد. نه تنها دریای خزر که آب دریای عمان هم برای این کار مناسب است. به یاد داشته باشیم که عربستان سعودی اکنون دارد آب دریايش را شیرین می کند و بسا آن آب محصولات کشاورزی تولید می کند و به ایران صادر می کند.»

طرح بزرگ قدیمی ایرانیان هنوز در هزار توی قانونی و جدل بین مخالفان و موافقان گیر کرده است. از یک سو نیاز ساکنان یک کشور خشک چشم را به شیرین کردن آب های شور جلب می کند و از سوی دیگر خاطر تلخ دریاچه ارومیه بر سر راد دل دوستاندارن محیط زیست این مرز و بوم انداخته است. انتقال آب در بین فعالان و کارشناسان محیط زیست با اکثریت مخالف روبه روست و اقلیت موافق. در بین مدیران اما تمایل بیشتری برای اجرای این طرح وجود دارد؛ به جز مدیران سازمان محیط زیست. ترس هم از همین است.

قدرت از آن مدیران است و به گفته یکی از مدیران ارشد سازمان محیط زیست که تمایلی به افشای نامش نداشت «باید به عاقبت این طرح و مخالف خوانی ها خوشبین بود چون جدی ترین مخالف سرسخت در دولت، خانم معصومه ابتکار است. خانم ابتکار هم خیلی مقاومت کنند ۳،۲ سال دیگر باید بروند و وقتی همین یک مانع هم برود...»

مدیران سازمان محیط زیست چه نظری دارند؟

مخالفان اصلی طرح

راهکار را امتحان کنیم. انتقال آب از یک حوزه به حوزه دیگر آخرین راه حل می تواند باشد و این یک اصل در علم اقتصاد آب است. در هر صورت این طرح که بعضی از نمایندگان آن را امضا کردند باید به دفتر ارزیابی سازمان محیط زیست برود تا کارشناسان سازمان درباره آن نظر دهند که آیا مطابق با معیارهای زیست محیطی هست یا خیر.

دکتر نادری: آیا فکری به حال حقایه کشور های حاشیه دریا خزر شده؟

دکتر نادری، معاون محیط طبیعی سازمان محیط زیست ایران هم در گفتگو با «شهرود» اظهار کرد: من به نه عنوان یک مقام دولتی که به عنوان یک دوستدار محیط زیست می گویم، گرفتن آب از دریای خزر و انتقالش به جای دیگر که به همین راحتی نیست. طراحان این طرح آیا فکری به حال حقایه کشورهای دیگر کردند. همین چند وقت پیش بود که کشور جمهوری آذربایجان با انتقال آب از خزر به دریاچه ارومیه مخالفت کرد، حال با انتقال دیگری موافقت می کند؟ آیا طراحان این طرح فکری به حال خطراتی که صدها کیلومتر لوله کشی ایجاد می کند، کرده اند؟ آیا فکری به حال مناطق حفاظت شده در این مسیر کرده اند؟ در هر صورت اظهار نظر درباره این طرح در حیطه کاری مسئولیت بنده نیست و متخصصان و مسئولان مربوطه باید پاسخ دقیق تری بدهند.

سازمان حفاظت از محیط زیست به عنوان متولی اصلی محیط زیست باید موافقتش پای تمام طرح های عمرانی باشد. طرح انتقال آب از دریای خزر به مشهد هم از این قاعده مستثنی نیست. حال مدیران ارشد سازمان چه نظری نسبت به این طرح دارند، سوالی است که «شهرود» با آنها در میان گذاشته و آنها نیز همچون رئیس خود که با طرح انتقال آب دریای خزر و دریای عمان به هر نقطه دیگری در ایران مخالف است، با طرح انتقال آب به مشهد هم مخالف هستند.

دکتر کیخواه:

انتقال آب، آخرین راهکار است نه اولین
دکتر احمدعلی کیخواه، معاون محیط زیست طبیعی و تنوع زیستی سازمان حفاظت محیط زیست به خبرنگار «شهرود» گفت: بنده به عنوان متخصص اقتصاد آب می گویم که انتقال آب در اولویت آخر قرار دارد و اگر هیچ راهی برای تأمین آب وجود نداشته باشد، باید اجرائی شود. اما اکنون ما راه های زیادی برای تأمین آب داریم. مانند صرفه جویی در مصرف آب، افزایش راندمان آب کشاورزی، تصفیه پساب فاضلاب ها و چند راه دیگر. حال در چنین شرایطی که هیچ کدام کم از کم کارها را امتحان نکرده ایم می خواهیم به ظاهر آسان ترین کار اما در اصل سخت ترین و آخرین

اعضای فراکسیون محیط زیست مجلس چه می گویند:

مخالفان و موافقان طرح انتقال آب دریای خزر

یادمان باشد که کشورهای بوداند در دنیا که چنین کانال هایی زدند و موفق هم بودند. تا چند روز آینده تکلیف این طرح روشن خواهد شد و تا آن زمان بیشتر از این نمی توانم چیزی به شما خبر نگاران بگویم چون طرح نیاز به تحقیق و نظر کارشناسان دارد.

موبد حسینی صدر: طرح را امضا کردم

موبد حسینی صدر، نماینده مردم خوی و سنگنکوی فراکسیون محیط زیست از دیگر نمایندگان بودا که با او گفتگو کردیم. در جلسه بود که تماس گرفتیم و راضی شد به شرط این که سوالات اندک باشد پاسخ بگوید تا به جلسه اش برسد.

آقای حسینی آیا شما طرح انتقال آب از دریای خزر به مشهد را امضا کردید؟

آقای حسینی در این قاعده مستثنی نیست. میان اعضای این فراکسیون اما هستند کسانی که جزو امضا کنندگان این طرح بودند. با بعضی از اعضای این فراکسیون گفتگو کردیم که نظرشان را درباره این طرح بپرسم.

تابش امضا نکردم

محمدرضا تابش، رئیس فراکسیون محیط زیست مجلس و نماینده مردم یزد به خبرنگار «شهرود» گفت: این طرح ربط چندانی به فراکسیون ندارد. اما هر طرحی باید ارزیابی زیست محیطی داشته باشد و مطابق با معیارهای محیط زیست باشد. این طرح هم از این قاعده مستثنی نیست و نباید تبعات سدسازی تکرار آب و عاقبت دریاچه ارومیه منجر شود. در هر صورت اگر انتقال آب از ضروریات کشور باشد باید در عین حال به محیط زیست هم توجه کند.

وی در پاسخ به این سوال که آیا خودش و سایر اعضای فراکسیون محیط زیست این طرح را امضا کرده اند، گفت: می دانم که بعضی از همکاران من در انتقال آب از ضروریات کشور باشد باید در عین حال به محیط زیست هم توجه کند.

کسی ولی خودم امضا نکردم

نجف نژاد: اگر به صلاح کشور باشد مخالفتی ندارم

عضو دیگر فراکسیون و نماینده مردم بایلسر مازندران در پاسخ به این سوال که آیا اعضای فراکسیون به این طرح رأی دادند، گفت: «احتمالا به بعضی ها امضا کردند.» اما وی حاضر نشد بگوید که آیا خودش نیز جزو امضا کنندگان بوده است یا خیر. در نهایت در پاسخ به سوالات خبرنگار «شهرود» اظهار کرد: به هر حال مشکلات کشور باید حل شود و اگر این طرح بر اساس معیارهای زیست محیطی باشد ما هم با آن مخالفتی نداریم. در هر صورت باید عده ای بنشینند و درباره اش نظر بدهند. چون این طرح هنوز خام است و نیاز به کار کارشناسی دارد. ولی

عکس: نسیم انتظامی شهرود

گزارش

درد بین